

Gordana Kolanović Roško

Čitaonica i Galerija VN, Knjižnice grada Zagreba
gordana.kolanovic.rosko@kgz.hr

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Olga Majcen Linn

Čitaonica i Galerija VN, Knjižnice grada Zagreba
olga.majcen@kgz.hr

Mišo Vojnović

Čitaonica i Galerija VN, Knjižnice grada Zagreba
miso.vojnovic@kgz.hr

Radionice za djecu iz vizualne pismenosti: *Veliki odmor: vizualna početnica*

Workshops for children in visual literacy: *Veliki odmor: vizualna početnica*

Stručni rad

Sažetak: U 2022. godini u Čitaonici i Galeriji VN Knjižnica grada Zagreba organizirane su radionice za djecu iz područja vizualne pismenosti pod nazivom *Veliki odmor: vizualna početnica*. Unutar projekta organizirana su tri ciklusa radionica – Stripaonica, radionica crtanja stripova pod stručnim vodstvom profesionalnog strip crtača Tihomira Tikulina, radionice smiješnih memova pod vodstvom scenaristice i dramaturginje Irene Krčelić te radionice redateljice i mentorice Dalije Dozet koje su se bavile snimanjem filmova pametnim mobitelima. Ideja iza projekta, koji je prepoznat i dobio potporu Ministarstva kulture RH, bila je usmjeriti djecu na kreativno provođenje slobodnog vremena u druženju s vršnjacima te ih podučiti o upotrebi tehnologije u kreativne svrhe, razvijajući njihovu vizualnu i medijsku pismenost kroz igru i zabavu. Cilj projekta bio je širenje publike Čitaonice i Galerije VN. Uz to što je galeriju posjetilo mnogo novih korisnika, nakon provedene ankete vidljivo je zadovoljstvo roditelja i potreba za takvim sadržajima na črnomerečkom području.

Ključne riječi: radionice, širenje publike, vizualna pismenost

Uvod

Čitaonica i Galerija VN dio je mreže Knjižnice Vladimira Nazora, područne knjižnice u mreži Knjižnica grada Zagreba. Smještena je na zapadu grada i ima dvostruku funkciju – galerijsku

i čitaoničku. Galerijski program prepoznali su struka i publika te se izlaganje u toj galeriji, koja je usmjerena na mlađe autore, izlagačima vrednuje za umjetničke strukovne udruge. Također, to je program koji su prepoznali i već desetljećima financijski podržavaju Grad Zagreba i Ministarstvo kulture RH. Uz galerijsku djelatnost postoji i čitaonička, koja uglavnom okuplja korisnike treće životne dobi.

Kao i u vrijeme svog nastanka, Galerija VN i danas djeluje kao čitaonica dnevnog tiska, mjesto okupljanja umirovljenika i lokalnog stanovništva, dok je kao galerija namijenjena mladim umjetnicima i inovativnim umjetničkim praksama. Svjetlana Ciglar, voditeljica Knjižnice Vladimira Nazora, opisuje tu dihotomiju kao osobitost Galerije koja je "mnogim umjetnicima poticaj, polazište za stvaranje, a njihova je umjetnost čitateljima novina, predmet razmišljanja, nerijetko i rasprava" (Ciglar, 2022: 18).

Tijekom postpandemijske godine u Galeriji se 2022. ukazala potreba za širenjem publike, posebice mlađih generacija. O dodatnim programima razmišljali smo u dva smjera: s jedne se strane činilo zanimljivo kreirati programe za treću životnu dob odnosno da sadržaj novog programa bude utemeljen na standardnoj publici prostora, a s druge strane razmišljali smo o programima za djecu. Odlučili smo se usmjeriti na projekt za djecu jer bi se radilo o potpuno novoj skupini korisnika, uspostavila bi se suradnja s lokalnim osnovnim i srednjim školama, razbile bi se predrasude i zazor oko ulaska u prostor te bi se uspostavila veza sa suvremenom umjetnošću koja se izlaže u galeriji.

Tako je već raznolik vizualno-umjetnički program Čitaonice i Galerije VN obogaćen novim radioničkim ciklusom, projektom nazvanim *Veliki odmor: vizualna početnica*. Samim nazivom nastoji se evocirati slika kreativnog izražavanja u specifičnom prostoru kao neopterećenog dijela dana u kojem je dopušteno slobodno maštanje i spontana igra.

Slika 1. Plakat za radionicu crtanja stripa u Čitaonici i Galeriji VN, dizajn Dean Dragosavac Ruta

Radionice za djecu

Radionice za djecu u narodnim knjižnicama najčešće se održavaju u knjižnicama ili odjelima za djecu. Analizirajući aktivnosti za djecu u narodnim knjižnicama Istarske županije, Ivana Legović u svome radu ističe da dječji odjeli provode razne aktivnosti u svrhu poticanja i razvijanja pismenosti i kulture čitanja kod djece te promicanja prava na informaciju, učenje, kulturu i osobni razvoj (Legović, 2014: 21). Opisuje i kako se dječji odjeli formiraju kao zasebni odjeli unutar narodnih knjižnica te su osmišljeni kao potpora i žarišna točka koja, osim vrtića i škole, potiče i pozitivno utječe na razvoj i odgoj djeteta od najranije dobi.

Slika 2. Plakat za radionicu snimanja filmova pametnim mobitelima u Čitaonici i Galeriji VN, dizajn Dean Dragosavac Ruta

Činjenica je da se u narodnim knjižnicama aktivnosti za djecu provode uglavnom u sklopu njihovih dječjih odjela, no specifičnost djelovanja Čitaonice i Galerije VN jest u tome što je namijenjen korisnicima svih životnih dobi. Odluka o pokretanju programa za djecu u tom odvojenom čitaonično-galerijskom prostoru temelji se na IFLA-inom i UNESCO-ovom Manifestu za narodne knjižnice to jest napatku o "pružanju mogućnosti za osobni kreativni razvoj, poticanju mašte, kreativnosti, znatiželje i empatije; stvaranju i jačanju čitalačkih navika kod djece od rođenja do odrasle dobi; poticanju, podupiranju i sudjelovanju u aktivnostima i programima opismenjavanja u svrhu razvijanja vještina čitanja i pisanja, pomaganju pri razvoju medijske i informacijske pismenosti te vještina digitalne pismenosti za ljude svih dobnih skupina, s ciljem stvaranja informiranog, demokratskog društva" (IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 2022: 2).

Slika 3. Plakat za radionicu izrade smiješnih memova u Čitaonici i Galeriji VN, dizajn Dean Dragosavac Ruta

U Manifestu je istaknuta uloga narodne knjižnice kao lokalne pristupne točke znanju, što je temeljni preduvjet cjeloživotnog učenja, samostalnog odlučivanja i kulturnog razvoja pojedinaca i društvenih skupina (IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice, 2022: 1). Pored svojih dobro poznatih djelatnosti, narodne se knjižnice prilagođavaju društvenim i tehnološkim promjenama pa stalno preuzimaju nove uloge i tako pridonose ostvarivanju prava na obrazovanje te sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu zajednice za što veći broj ljudi.

Kocić ističe da se u kontekstu informacijske i čitateljske pismenosti u današnje doba od mladih očekuju drukčije kompetencije nego od prijašnjih generacija i smatra to novom zadaćom narodne knjižnice s obzirom na mlade kao specifičnu korisničku skupinu (Kocić, 2015: 5). Inkluzivnost je također jedna od novijih uloga narodnih knjižnica, što ponekad stvara i teškoće u samoj izvedbi. Primjerice, kada je riječ o osobama s invaliditetom, "pristupačnost, koja bi trebala pratiti navedenu otvorenost narodnih knjižnica svima, nije uvijek na potrebnoj razini. Posebice je to evidentno u slučaju djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom kojima nerijetko prijete društvena isključenost" (Demark, 2020: 1). Budući da je promicanje inkluzije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom društvena odgovornost, to znači da su i narodne knjižnice važni sudionici u procesu stvaranja društvene inkluzije.

Veliki odmor: vizualna početnica

Projektom *Veliki odmor: vizualna početnica* nastoji se stvoriti ugodno ozračje unutar mreže Knjižnica grada Zagreba te navikavati djecu na prostor čitaonice ili galerije u kojem će moći eksperimentirati s različitim vidovima umjetničkog stvaranja. Na taj se način proširuje standardna publika čitaonice i galerije. Budući da su obavezne školske aktivnosti stresne i opterećujuće, bitno je ponuditi drugačiji modus operandi u kojem je djeci i mladima ponuđeno više različitih opcija.

Osmislili smo tri različita ciklusa radionica: crtanje stripova, voditelj je bio Tihomir Tikulin, snimanje filmova pametnim mobitelima, voditeljica je bila Dalija Dozet i izradu smiješnih memova i gifova s voditeljicom Irenom Krčelić. Namjera je bila, sukladno sa svjetskim trendovima u djelovanju narodnih knjižnica i istraživanjima potreba korisnika knjižnice i osnovnoškolaca, približiti prostor djeci te ih istodobno dovesti u kontakt s brojnim umjetničkim sadržajima. Osmišljeno je mjesto susreta i "dnevnog boravka" za mladu publiku, osnovnoškolce, a zanimljivim i privlačnim sadržajima ciljana publika dodatno je motivirana na korištenje prostora. Naglasak je bio na neformalnom i opuštenom druženju, uz maštovite voditeljice i voditelje radionica i pomoć samih djelatnika galerije i čitaonice. Također je ostvaren cilj proaktivnog sudjelovanja u dječjem razvoju tijekom dužeg razdoblja.

Stripaonica – radionica crtanja stripova

Radionica crtanja stripova Tihomira Tikulina pod nazivom Stripaonica bavila se jezikom stripa i bila je namijenjena širokom spektru osnovnoškolaca od prvog do osmog razreda. Praksa je pokazala da su se osnovnoškolcima priključili i stariji polaznici koji su pohađali početne razrede srednje škole. Deveta umjetnost u zadnja dva desetljeća, zahvaljujući holivudskim adaptacijama i superherojima, prometnula se u neizbježni dio naše svakodnevice. Na radionici su polaznici imali priliku naučiti osnove jezika stripa. Objasnjene su premise za shvaćanje stripa kao spoja književnog i likovnog djela te načini na koji se kroz crtež može ispričati priča. Djeca su na Stripaonici detaljno upoznala izradu scenarija i *storyboarda*, osnove postavljanja table, planova, odnosa teksta i slike, vizualne naracije, postavljanja stripa u olovci i tinti, metode unosa teksta te koloriranje. Polaznici su sami stvarali priču i likove, naučili ih kadrirati u službi priče te su uz kontinuiranu poduku saznali kako pripremiti strip za posljednji korak, a to je izdavaštvo.

Slika 4. Voditelj Tihomir Tikulin i polaznici Stripaonice

Tijekom Stripaonice u 2022. pokazala se velika potreba za samim čitanjem stripova i povratkom papirnatim izdanjima. Djeca koja su danas previše zaokupljena digitalnim tehnologijama izgubila su kondiciju za listanje, proučavanje i čitanje stripova. Stoga za sljedeće izdanje Stripaonice planiramo uz radionicu crtanja i pisanja stripova dodati i program u kojem ćemo djecu pobliže upoznati s kulturnim djelima devete umjetnosti. Koncipiran po principu izlaganja djeci zanimljivih sadržaja prilagođenih njihovoj dobi, program će kroz upoznavanje s određenim stripovima, posebice domaćih autora, potaknuti i razvijati ljubav prema čitanju. Analizirat ćemo strip serijale: za najmlađe *Krcka* Raymonda Macherota, *Duricu* Ivica Bednjanca, za malo starije *Calvina i Hobbesa* Billa Wattersona, *Borovnicu* Darka Macana, zatim fantasy serijal *Bone* Jeffa Smitha i *Snjeguljicu i sedam pirata* Marka Merćepa u kombinaciji s čitanjem kratkih priča *Zašto (ne)volim bajke* Zorana Pongrašića te popularnog omladinskog stripa *Hilda* Luka Pearsona, koji je doživio i Netflixovu ekranizaciju.

Radionica snimanja filmova pametnim mobitelima

Radionicu snimanja filmova pametnim mobitelima namijenjenu djeci viših razreda osnovne škole vodila je redateljica Dalija Dozet. U povezanom serijalu dvosatnih podučavanja djeca su na početku poslušala uvodno predavanje o povijesti filma te su pogledali nekoliko crno-bijelih klasika, od kojih se istakla analiza kulturnog filma iz 1925. godine *Oklopnjača Potemkin*.

U uvodnom dijelu polaznici su prošli sve osnovne elemente filmskog stvaralaštva i upoznali se s pojmovima i terminologijom filmske umjetnosti. Detaljno su kroz empirijsko djelovanje i interakciju u prostoru Čitaonice i Galerije VN naučili što su kadar i plan te su im približena zanimanja scenarist, redatelj, snimatelj, glumac, montažer i u konačnici producent.

U početnoj fazi odgovarali su na pitanja što je film, kako se radi film te zašto volimo gledati filmove. Nakon toga uslijedile su praktične vježbe snimanja nekoliko kadrova, zajedničko komentiranje snimljenih kadrova, a polaznici su imali i domaće zadaće koncipiranja i razmišljanja o specifičnim temama koje su svakom pojedinačno predstavljale područje interesa. U igri asocijacija upoznati su s procesom kreiranja scenarija, procesom nastanka filmskih junaka te su u svakoj radionici raspravljani elementi i temelji nastanka priče. Izrada *storyboarda* i razrada prije samog snimanja polaznicima podijeljenima u timove stvorila je najviše iznenađenja i uzbuđenja oko samog procesa nastanka filma. Svi su aktivno sudjelovali u podjeli priče na elemente, smišljanju kostimografije i glumačkih uloga te u ponavljanju filmskih planova. Nakon svake zasebne cjeline polaznici su uživali razmjenjujući osobne dojmove i priče iz vlastitog iskustva koje su zatim upotrijebljene za snimanje pojedinačnih scena. Nakon edukacije o procesu montaže na mobitelima i implementacije programa za montažu, odvijala se zajednička selekcija kadrova i edukacija o važnosti upotrebe slike, zvuka, glazbe i klape.

Slika 5. Voditeljica Dalija Dozet i polaznice radionice Snimanje filmova pametnim mobitelom

Montaža finala, završna glazba i odjavna špica napravljeni su u završnoj fazi u kojoj se odvijala i završna analiza, razgovor o filmu, a na kraju se međusobno razgovaralo i o mogućim doradama. Dakle, u svojevrsnoj intenzivnoj radionici izrade djeca su osmislila i izradila cijeli niz projekata, od početne ideje do montiranja vlastitih filmova. S obzirom na afinitete polaznika radionice, obrađeno je nekoliko tehnika i žanrova. Velik interes pobudila je *stop-motion* animacija, dok su radeći eksperimentalne filmove okrenuli naopako filmska pravila koja su naučili tijekom radionica. Najzabavniji dio radionice predstavljala je izrada tzv. luckastog filma. Naime, zahvaljujući radionici djeca su postala zainteresirani istraživači vlastite svakodnevice na pomalo neuobičajen način. Od običnih stvari napravila su nadrealnu priču (konkretna tema bila je *Halloween* večer) u kojoj su pomiješali stvarno i nestvarno, zaigrali se predmetima i likovima, udahnu im dušu te ih pokrenuli kroz zajednički osmišljenu priču.

Radionica izrade smiješnih memova

Radionicu smišljanja i izvedbe smiješnih memova i gifova, namijenjenu djeci od petog do osmog razreda, vodila je dramaturginja Irena Krčelić. Uz njezino iznimno stručno i ugodno vodstvo djeca su na radionici uživala smišljajući brojne humoristične dosjetke i prateće slike koje su kasnije objavljivali na društvenim mrežama Facebooku, TikToku i Instagramu. Digitalne tehnologije nameću izlaženje ususret novim paradigmama, a u taj svijet ulaze i duhoviti memovi te smo naglasak stavili na proaktivnoj kreaciji i oblikovanju vizualnih dosjetki. Na radionici su kombinirane različite tehnike, od kolaž papira, dijelova izrezanih iz časopisa, fotografija i vlastitih crteža. Posebna vrijednost radionice je duhovita interpretacija svakodnevnih situacija iz života polaznika, koje su zahvaljujući humorističnoj vizuri nerijetko imale i terapijski učinak.

Slika 6. Voditeljica Irena Krčelić i polaznici radionice Izrada smiješnih memova

U sklopu radionice na suptilan i djeci prihvatljiv način odvijala se i popratna edukacija o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti određenih sadržaja na internetu. Tako su analizirani memovi također ostvarili ulogu medijskog opismenjavanja posebno ranjive skupine, djece u osnovnoj školi koja vrlo često pristupaju određenim sadržajima bez prikladne edukacije ili roditeljskog nadzora. Otvorenost novim tehnologijama uz spremnost na zbijanje šala pokazala se dobitnom kombinacijom te su djeca samoinicijativno organizirala i PowerPoint prezentaciju vlastitih radova u OŠ Ivana Cesarca. Organizirana je i izložba njihovih radova kao i dodjela diploma koja je na najljepši mogući način potvrdila njihov veliki angažman i iskorak u nova područja djelovanja.

Projektom *Veliki odmor: vizualna početnica* ostvaren je kontinuirani kontakt s lokalnom zajednicom, lokalnim čnomerečkim osnovnim školama i nastavnicima te dječjim i školskim knjižnicama. Tim radionicama jačaju se interesi djece i mladih za suvremenu umjetnost i kulturu općenito te za kulturne institucije u lokalnoj zajednici. Publika je održavanjem

radionica stekla uvid u umjetnički svijet te se tijekom boravka u galerijskom prostoru imala priliku upoznati s različitim umjetničkim idejama, tehnikama i metodama, a galerijski prostor približio im se kao prostor namijenjen njima, a ne elitističko mjesto za ekskluzivnu publiku. Vrijednost takvog sadržaja prilikom razvoja publike, predstavljenog unutar specifičnog prostora u mreži Knjižnica grada Zagreba, prepoznalo je Ministarstvo kulture i medija koje je sufinanciralo projekt.

Kako bismo dobili vjerodostojne povratne informacije o impresijama i dječjim radovima te potencijalnim aktivnostima koje se kreću u skladu s interesima zajednice, proveli smo anketu s roditeljima i skrbnicima s vrlo pozitivnim povratnim informacijama. Naime, većina ispitanika izrazila se pohvalno u vezi s održanim radionicama i vrlo zainteresirano za daljnje aktivnosti odnosno radionice sličnog karaktera, koje bi se u predstojećem razdoblju mogle ponovno održavati u prostoru Čitaonice i Galerije VN.

Anketni upitnik

Anketa koju smo proveli bila je ordinalna anketa Likertova tipa. U anketi je sudjelovalo trideset roditelja, održana je telefonskim putem u razdoblju od 20. do 24. veljače 2023. Anketni upitnik proveden je dva mjeseca nakon održavanja samih radionica, ujedno kao priprema za održavanje kontinuiteta novog projekta. Bila su postavljena "zatvorena" pitanja standardiziranog tipa. Ljestvica pet ponuđenih intenziteta ili redoslijeda pružala je mogućnosti odgovora od potpunog nezadovoljstva do potpunog zadovoljstva održanim radionicama. Pitanja unutar ankete provedene s roditeljima bavila su se djetetovim zadovoljstvom održanim radionicama, roditeljskim zadovoljstvom provedenim radionicama, procjenom angažmana voditelja radionice, te interesom za nastavak projekta. 90% djece bilo je zadovoljno i iznimno zadovoljno radionicama. Voditelji radionica su ocijenjeni kao angažirani i iznimno angažirani u 89 % odgovora roditelja. Roditelji su radionice ocijenili zadovoljavajućim i iznimno zadovoljavajućim u stopostotnom broju. I za kraj svi bi željeli da se radionice nastave, 80 % roditelja bi rado upisala svoju djecu ponovno, a 20 % se izjasnilo da bi možda nastavili s radionicama.

Zaključak

Zatvoreni javni prostori nude obilje sadržaja, ali u današnjem svijetu "nije ostalo mnogo istinski javnih prostora", naime "u većini slučajeva naši zajednički prostori zahtijevaju novac i stanoviti društveni status kako bi im se pristupilo" (Howard, 2009). U trgovačkim centrima i kafićima očekuje se da nešto kupite, a ako se u nekim javnim prostorima to i ne traži, svejedno se ne potiče dugotrajno zadržavanje, primjerice, čak se i u muzejima od

posjetitelja ne očekuje da "besposleno sjede" ili predugo promatraju neki izložak. Narodne knjižnice, kako nas podsjeća Jennifer Howard, možda su jedino javno mjesto u kojem se s pristupačnom godišnjom iskaznicom, a često i besplatno, kao što je slučaj s Knjižnicama grada Zagreba i članstvom za djecu do 15 godina, može dugo boraviti bez pritiska i očekivanja, razgledavati knjige i drugu građu, koristiti se računalima, Wi-Fi-jem, čitati tisak, sudjelovati u radionicama, isprintati neki dokument, gledati izložbe itd. Javnost i dostupnost sadržaja u slučaju Čitaonice i Galerije VN odnosi se na sve sadržaje koje ta specifična knjižnična lokacija nudi kao što su novine, časopisi, knjige iz vizualne umjetnosti, pristup bežičnom internetu, izložbe suvremene umjetnosti i sl. U 2022. godini besplatni su programi prošireni kroz projekt *Veliki odmor: vizualna početnica* koji se posebno svidio novim korisnicima, djeci i roditeljima.

Literatura

1. Ciglar, S. (2022) Literarno i likovno na zagrebačkom zapadu. U: Majcen Linn, O. (ur). *Galerija VN : prvih pedeset godina*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
2. Demark, S. (2020) *Uloga narodnih knjižnica u promicanju inkluzije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom*. Diplomski rad. Zagreb: [vl. izd.]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A2713/datastream/PDF/view> [18.03.2023.]
3. Howard, J. (2009) *The complicated role of the modern public library : something for everyone*. Dostupno na: <https://www.neh.gov/article/complicated-role-modern-public-library> [18.03.2023.]
4. *IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice*. (2022) Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2455/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022-hr.pdf> [18.03.2023.]
5. Kocić, E. (2015) *Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja kod mladih*. Diplomski rad. Rijeka: [vl. izd.]. Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A177/datastream/PDF/view> [18.03.2023.]
6. Legović, I. (2014) *Dječji odjeli i aktivnosti za djecu u narodnim knjižnicama Istarske županije*. Diplomski rad. Zagreb: [vl. izd.]. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/4606/1/Ivana%20Legovi%C4%87%20Diplomski%20rad.pdf> [18.03.2023.]
7. Rožić, K. (2019) *Uloga narodnih knjižnica u obrazovanju i društvenoj integraciji osoba treće životne dobi*. Završni rad. Osijek: [vl. izd.]. <https://repozitorij.aukos.unios.hr/islandora/object/aukos:403> [18.03.2023.]
8. *Veliki odmor: vizualna početnica*. Knjižnice grada Zagreba (2022) Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/veliki-odmor-vizualna-pocetnica/60098> [18.03.2023.]